

34e JAARGANG nr. 3 - Winter 2013

V
A
N

ZOYS

T
O
T

SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE VERENIGING
"SOEST - SOESTERBERG"

Historische Vereniging Soest - Soesterberg

Opgericht 8 mei 1980

Secretariaat:		Steenhoffstraat 46 3764 BM Soest info@hvsoest.nl	
Bestuur:			
Voorzitter	: Herman Schoemaker	Korte Brinkweg 14 hcschoe@zonnet.nl	035-6015711
Vice-voorzitter	Frans Stokhof de Jong,	Korte Kerkstraat 1 stokhof-dejong@planet.nl	035-6090833
Secretaris	: Johan van 't Klooster	Ferdinand Huycklaan 2E jakvantklooster@hetnet.nl	035-5885399
Penningmeester	: Patrick Kuijpers,	Nassaulaan 8 pkuijpers@12move.nl	035-6013060
Overige leden	: Ton Hartman,	Birkstraat 109 ton.hartman@telfort.nl	035-7851770
	Mevr.Hanneke Roskam,	Disselboom 58 hanneke@roskam.nu	035-6018750
	Chris Uyland,	van Lenneplaan 5c cuyland@xs4all.nl	035-6013639
	Henk Groenesteijn	Spinet 13 info@hiscue.com	035-6025795

Inhoudsopgave winternummer 2013

	pag.
1. Voorwoord van de redactie	1
2. Huize De Batenburg	4
3. Van ene Rutger Gerbrantsz van Soest in de stad Naarden	6
4. De Paltz in de belangstelling	19
5. Oorlogstragedie te Soestdijk zonder monument	20
6. Overschakelen- Het verhaal van Philips Telecommunicatie Industries	25
7. De familie Beyer	26
8. Uit de bladen	31
9. Tentoonstelling 200 jaar Koninkrijk der Nederlanden	31

Alle rechten voorbehouden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest - Soesterberg.

Redactie en bestuur zijn niet verantwoordelijk voor de inhoud van de aangeboden kopij en beeldmateriaal.

Omslagfoto;

Foto: Hans Kruiswijk, Kerkebuurt onder winterse omstandigheden.

Voorwoord van de redactie.

De donkere dagen voor de kerst staan weer voor de deur, iedereen is druk om de Kerstdagen weer sfeervol te laten verlopen. Kerst is een gebeurtenis die voor velen een feest van sfeer en traditie is, maar ook een tijd van bezinning en inspiratie. Traditiegetrouw zou de opening van het kerstnummer door een overweging van de voorzitter gebeuren. Soms moeten tradities gebroken worden, enerzijds door onmacht, anderzijds door voortschrijdend inzicht. In dit geval wensen wij Herman de rust om aan een verder herstel van zijn gezondheid te werken, de perspectieven zijn dit jaar zienderogen verbeterd. Daarnaast was er de ruime media aandacht voor het behalen van zijn doctorandustitel, nogmaals gefeliciteerd namens de gehele Historische Vereniging.

Met enige schroom moeten we bekennen dat het aangekondigde themanummer over huisartsen en gezondheidszorg uitgesteld is. Het verwerven van geschikte oudere foto's over dit onderwerp kost meer tijd dan aanvankelijk gedacht is. Wel krijgen de redactieleden door verschillende omstandigheden iets meer tijd en zal in het nieuwe jaar het onderwerp weer vooruitstrevend aangepakt worden.

Inhoud

De foto op de achterzijde van de omslag geeft enigszins het kerstgevoel weer, in een klein artikeltje wordt wat over de geschiedenis van het gebouw beschreven. Reinier Hilhorst voltooide het laatste deel van een oorspronkelijk Soester familie De Beer die buiten hun geboorteplaats furore gemaakt heeft. Richard de Mos beschrijft de tragedie die in de prille vredeestijd na de Tweede wereldoorlog binnen de huidige gemeentegrenzen van Soest plaatsvond. Vader Jan de Mos verhaalt dit keer over de familie Beijer. Verder nog wat vaste rubrieken en aankondigingen.

Terugblik op de Open Monumentendag 14 september 2013

De weersomstandigheden waren uiterst belabberd, aanvankelijk leek het erop dat de buienactiviteit in de middag zou meevallen maar klokslag twee uur ging de schuif boven open. Verschillende bezoekers fietsten als verzopen katten van het ene naar het andere monument. Ondanks de gestage regen waren de opengestelde locaties redelijk bezocht. In Soesterberg trok het Cenakel de meeste bezoekers, maar ook de Carolus Borromeuskerk mocht op een grote belangstelling rekenen. Eerlijkheidshalve dient geschreven te worden dat sommige alleen in het dak boven hun hoofd geïnteresseerd waren. De rondleiding op het RK Kerkhof ging die dag begrijpelijkerwijs niet door. Wat Soest betreft waren de meeste bezoekers bij de Kleine Melm te vinden, sommige kwamen zelfs vanaf Hoogerhorst uit Hoogland fietsen. Hemelsbreed maar 500 meter, met de fiets bijna vier kilometer. De markantste bezoekers trokken naar de H. Familiekerk, een op die dag getrouwd stel die een kaars bij het Maria altaar kwamen opsteken. De wethouder van ►

Ruimtelijke Ordening waaronder monumentenbeheer valt werd gesignaleerd in de Oude Kerk. Gezien de weersomstandigheden waren er geen bezoekers die de bijbehorende toren wilden beklimmen. In het Gagelgat en Museum Oud Soest was het gezellig druk, de Emmakerk lag wat uit de route maar de bezoekers zijn wel getraakteerd op orgelspel. Het organiserend comité zal volgend jaar de voorbereidingen eerder starten, het thema is al bekend; "Op Reis".

Andere activiteiten

De busexcursie ging dit jaar naar Buren, dit in het kader van 200 jaar Koninkrijk der Nederlanden. In Buren werd het Oranje museum en het Marechausseemuseum bezocht. Niet alles verliep vlekkeloos voor de organisatie, maar soms is ook niet alles te regelen. Ook de torenlezing heeft geen doorgang gevonden, Herman Schoemaker was en is conditioneel nog niet in staat om deze lezing te geven. Hoewel er al eerder een alternatief geregeld was heeft Herman de ambitie om toch zelf de lezing te geven, daarom is de torenlezing voor onbepaalde tijd uitgesteld. We betreuren het dat de Soester Courant een bericht over de opschorting niet in hun editie wilde opnemen, mogelijk daardoor zijn er twee bezoekers tevergeefs naar de Oude Kerk gekomen. Een afvaardiging van het bestuur was aanwezig bij de onthulling van de gedenksteen "Boerderij van het jaar in de provincie Utrecht 2013" bij boerderij "Het Gagelgat". Ook bij de kennismakingsbijeenkomst met de nieuwe burgemeester Metz waren we vertegenwoordigd.

Reacties op het vorige (monumenten) nummer

Betreffende de zwemwedstrijden tussen de Grote Melm en de Kleine Melm kregen we een tweetal inhoudelijke reacties van onze leden. Jan Veldhuizen uit Soestduinen was een klasgenoot van de winnaar Anton Stigling, ze zaten samen op de Openbare ULO school bij hoofd Jan van der Wal. Zijn vrouw Gerrie van Duinkerken heeft ook een keer aan deze zwemwedstrijd deelgenomen. Ze was toen dertien jaar en was zo uitgeput dat ze niet meer op haar benen kon staan. Ook Antoon Roest kon zich de zwemwedstrijden herinneren en vermoed dat de organisatie daarvan gestopt is toen de waterkwaliteit terugliep. "Zwarte Willem" was ook onbezoldigd badmeester, Antoon en Ben van de Pol (de latere rietdekker) zwommen eens naar de Grote Melm en wandelden doodgemoeidereerd weer terug. Daar troffen zij Willem van den Heuvel die erg kwaad was, deze had twee hoopjes kleren aangetroffen terwijl alle zwemmers wegwaren. Hij had zich verantwoordelijk gevoeld en was ongerust geworden.

Ledenbestand

Bijzonder tragisch is het overlijden op 51 jarige leeftijd van Ko Wantenaar, de echtgenoot van wethouder Rosan Coppes. Wij wensen de nabestaanden de kracht

toe om het verdriet te dragen. Nieuwe leden die we verwelkomen zijn mevr. E. van Leeuwen uit Neerijnen en dhr. Bert Smit. Ook onze nieuwe burgemeester dhr. R. Metz zegde toe lid te worden.

Kennismaking met de nieuwe archief assistent

Na vele jaren trouwe dienst heeft de gemeente Soest besloten om van Joop Piekema als archief assistent afscheid te nemen. Ondanks het feit dat het 'moderne' werken tegenwoordig ook na de pensioengerechtigde leeftijd mogelijk is de professionele carrière voor hem voorbij. Wel heeft Joop de wens uitgesproken om nog in de archiefwereld actief te blijven. Ook zullen we hem nog vaak bezig zien met zijn grote passie fotograferen. Voor een afscheidsinterview vond hij de tijd nog

niet rijp. Zijn opvolger is al bekend; het is dhr. Joop Akker. Een korte kennismaking met deze jongere verfrissende medewerker heeft plaatsgevonden in Museum Oud Soest tijdens de opening van de tentoonstelling 200 jaar Koninkrijk. Joop is vanaf 1 januari 2014 het aanspreekpunt voor het oud archief (een officiële benoeming tot archief assistent wordt niet gedaan in verband met de mogelijke overgang van het fysieke archief naar het Eemhuis). Vanaf september loopt hij zich al warm om thuis te raken in het 'oud-archief'. Nu is archievenbeheer hem niet vreemd, vanaf 2002 is hij werkzaam bij de afdeling Documentaire Informatievoorziening. Daar is zijn taak de vorming en het beheer van de archieven tot het moment van inventarisatie, daarnaast verzorgt hij mede de interne dienstverlening. De werkelijke inventarisatie voor overbrenging naar het oud-archief geschiedt al tientallen jaren door Archief Eemland.

Nu heeft hij de kans gekregen om over te stappen op publieke dienstverlening en hoopt ook met de vrijwilligers van de Historische Vereniging goed samen te kunnen werken. Was voorheen de woensdag de publieksdag, nu is op de andere werkdagen het 'oud-archief' op afspraak te bezoeken. Joop verwacht de meeste vragen over de bevolkingsregisters en de bouwgeschiedenis van huizen. Hij heeft zich het werken met kadastrale leggers al eigen gemaakt. Hij verontschuldigt zich nu ook al dat hij nog niet bedreven is in het lezen van handschriften uit de 17de en 18de eeuw. Daarom is hij blij dat veel van die bronnen al verwerkt zijn in het boek "Soest in de zeventiende en achttiende eeuw". ■

Huize De Batenburg

Op de omslag ziet u een sfeervolle foto van De Batenburg aan de Van Weedestraat. Een mooie gelegenheid om iets meer van de geschiedenis van dit pand op te rakelen.

Door Ton Hartman

Het huis is gebouwd omstreeks 1894 in opdracht van de dorpsdokter Jan Batenburg. Als notabele van het dorp is het ook de gewoonte dat je naar je stand leeft en een passend huis bewoont. Aangezien er in die tijd nog geen bouwvergunning vereist was, zijn er geen bouwvoorwaarden of oorspronkelijke bouwtekeningen overgeleverd. Toch is het wel intrigerend om naar de identiteit van de architect onderzoek te doen. Want was dit niet het eerste huis in Soest dat met kenmerkende speklagen in het metselwerk uitgevoerd was? Naderhand zijn er, met name door de familie Sukkel, meerdere huizen met deze decoratieve elementen gebouwd. In de familie Batenburg heerst de overlevering dat de beroemde architect P.H.J. Cuijpers de ontwerper is.

Geheel onmogelijk is dat niet, ze behoorden beiden tot de Rooms-katholieke elite, maar wel op een verschillend niveau. Pierre Cuijpers was in 1894 al een gezegevierd bouwkundige met onder andere al het Rijksmuseum te Amsterdam en de renovatie van kasteel de Haar te Haarzuilens op zijn naam. Waarschijnlijker is dat een leerling van Cuijpers verantwoordelijk is voor het ontwerp.

Dokter Jan Batenburg had een jongere broer Michael die ook huisarts was en wel in Princenhage bij Breda. Ook die heeft omstreeks die tijd een huis laten ontwerpen en bouwen door mogelijk dezelfde architect. In Breda wordt het landhuis toegeschreven aan de architect Jan Jurien van Langeraar (1840-1917), een leerling van Cuijpers en ook inwoner van Princenhage. Uit een andere bron vernemen wij de suggestie dat deze J.J. van Langeraar ook in Soest actief geweest zou zijn. De heer F.S.I. Knaapen vermeldt als historicus van de Petrus en Pauluskerk, dat Van Langeraar er ten tijde van de herbouw (1851-1853) van de kerk door Mgr. Willem Steenhoff bij betrokken was. Gezien de leeftijd die Jan Jurien toen had, kunnen we dat als irreëel beschouwen. De familie Batenburg heeft het pand tot circa de twintiger jaren van de vorige eeuw bewoond. De gebruiksgeschiedenis tot 1946 is nog in nevelen gehuld.

De meeste lezers zullen het herkennen als politiebureau, vanaf 1946 tot ongeveer 1987 was daar de gemeentepolitie gehuisvest. Er is zelfs een arrestantenverblijf bij de villa aangebouwd en er werden na 1973 ook wat noodbarakken neergezet, op de plaats van het vroegere Café Centraal van de familie Verkerk. Voorbijgangers op de Prins Bernhardlaan wierpen vaak een blik op het parkeerterrein, de in beslag genomen auto's waren vanaf de wegzijde goed te zien. De foto op de voorzijde is in de periode 1973-1986 gemaakt. Het was een traditie dat de daar aanwezige fijnspaar ieder jaar werd opgetuigd tot kerstboom. De verlichting werd op een veilige manier aangebracht door de Vrijwillige Brandweer van Soest.

De villa wordt nu als kantoor gebruikt, en aangebouwd zijn de appartementen, het geheel heeft de "De Batenburg" als adres.

Vriendelijke mededeling van dhr. Gerard Otten, team erfgoed van de gemeente Breda. F.S.I. Knaapen. Geschiedenis van de Petrus en Paulusparochie. Soest ca. 1986 ■

Van ene Rutger Gerbrantsz van Soest in de stad Naarden

Dit keer het laatste deel van de trilogie over Rutger Gerbrantsz en zijn nazaten. In de voorgaande delen heeft u al kunnen lezen van de wreedheden van de tachtigjarige oorlog en het begin van de Gouden Eeuw, dit keer staat de inpoldering van het Naardermeer centraal. De auteur heeft dankzij het raadplegen van vele bronnen en archieven een mooie historische terugblik gemaakt.

Door Reinier Hilhorst

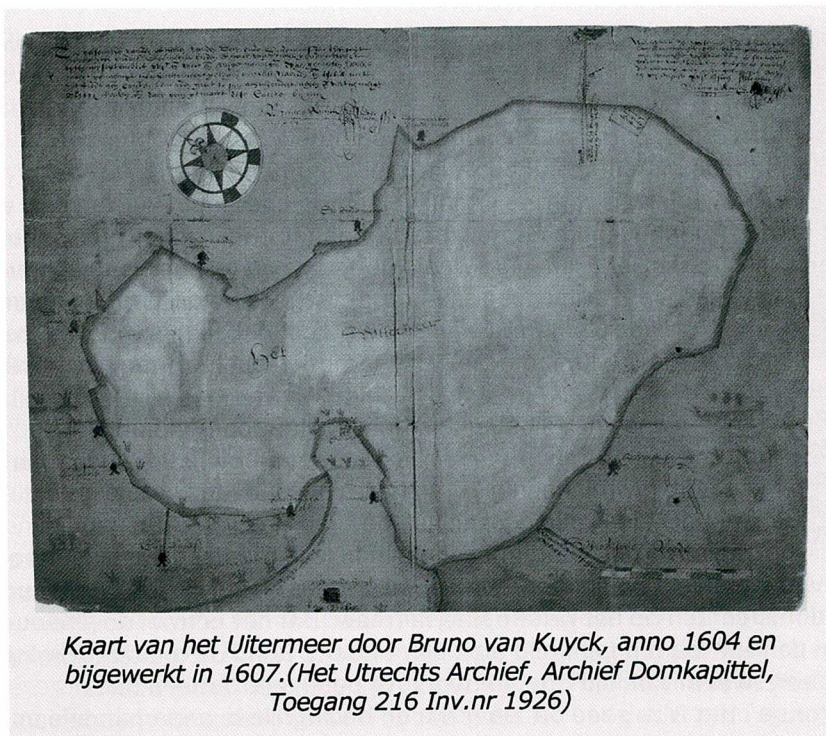
Korte reminiscentie

Rutger Gerbrantsz de Beer heeft goede zaken gedaan. Hij was een geslaagd ondernemer en een vooraanstaand lokaal bestuurder. Zijn carrière ging niet gepaard met de statuur en grandeur zoals de machtige VOC kooptlieden die later ten toon zouden spreiden. De economische bedrijvigheid in en rond Naarden was daarvoor te bescheiden. Toen in de grotere Hollandse steden de glorie van de Gouden Eeuw werkelijk aanbrak, was hij al in de herfst van zijn leven. In dit deel zullen we zien hoe het zijn zonen Gerbrant en Marten is vergaan. Zijn zij in de voetsporen van hun vader getreden?

De aspiraties van Gerbrant en Marten de Beer

Reeds in 1564 waren er plannen om delen van het Naardermeer, toen ook wel *Uitermeer* genoemd, droog te leggen. Veertig jaar later waren er inmiddels tien kleine molens die op het meer uitmaalden ⁽¹⁾. Maar van al die inpolderingsplannen kwam vrijwel niets terecht. Tot een daadwerkelijke uitvoering kwam het pas rond 1614.

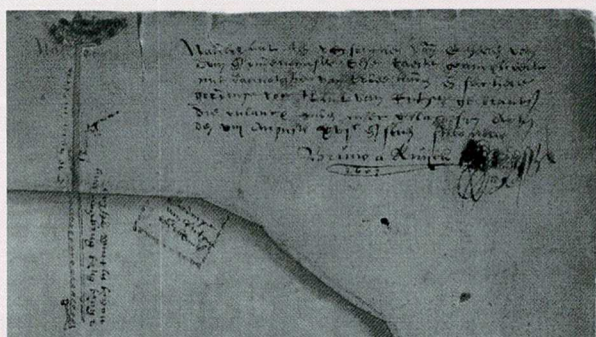
De droogleggingsprojecten rond Naarden bleven niet alleen beperkt tot het Naardermeer. Elders in de nabijheid van de stad leken ook de ondiepten van de Zuiderzee geschikt voor droogmakerij. De grootvader van Gerbrant en Marten de Beer, *Mr. Maerten Laurensz* ⁽²⁾, bezat landerijen die grensden aan de Zuiderzeekust ter hoogte van het klooster Oud-Naarden. Hij zag kennelijk mogelijkheden om zijn grondbezit verder uit te breiden door een deel van de Zuiderzee-oever droog te leggen en te exploiteren. Op 29 juli 1566 kreeg *Maerten Louwensz* *(..) woenende tot Naerden in Hollandt* vergunning van de Rekenkamer in Den Haag *omme van watere landt te maecken* *(..) langes zijne bouldanden, leggende tusschen de stadt ende het clooster van Oudenaarden ende der gemeente van Huyserdorp [Huizen], in der lencte van ontrent vierhondert roeden streckende in zee* ⁽³⁾.

Kaart van het Uitermeer door Bruno van Kuyck, anno 1604 en bijgewerkt in 1607. (Het Utrechts Archief, Archief Domkapittel, Toegang 216 Inv.nr 1926)

“Goed voorbeeld doet goed volgen” moet Rutger Gerbrantsz gedacht hebben. In navolging van zijn schoonvader Maerten Laurensz begon hij een soortgelijk project. In 1606 liet hij onder het mom van waterbeheersing een gording van palen in het Naardermeer slaan. Feitelijk had hij de intentie, zoals later zou blijken, om het door afslag van meerwater verloren land ‘terug’ te winnen en weer aan te laten sluiten op zijn landerijen in de Meent.

In hoeverre was hier sprake van legale activiteiten? In het vorige deel is al opgemerkt dat zijn handelwijze op zijn minst argwaan wekte. Er is reden om aan te nemen dat Rutger Gerbrantsz met voorkennis heeft gehandeld en dat hij – brutaal – vast een voorschot nam op een pas later dat jaar verleend octrooi aan de stad Naarden. In die octrooibrief ⁽⁴⁾ staat letterlijk dat die voorn. *Meer tegen gestaan en soo veel doenlijk gedempt mag worden daar toe alreede eenige van de voorsz. ingesetene daar aangeland zijnde, wel genegen zijn (..)*! De Ridderschap, Edelen en Steden van Holland en Westvriesland wezen het oostelijk gebied van het Naardermeer toe aan de stad en bepaalden dat het stadsbestuur dit mocht verkopen aan particuliere ondernemers die de drooglegging wilden realiseren. Met de opbrengst die ►

Aanvullende details door Bruno van Kuyck uit 1607 in opdracht van De Heeren van Dom ende Oudemunster met duidelijk zichtbaar het langs drie zijden afgepaalde vijfhoek aangeduid als Gordinge van Rutger Gerbrantsz. (HUA, Archief Domkapittel, Toegang 216 Inv.nr. 1926)

de verkoop van de kavels op zou leveren moest de noodwendige reparatie van de fortificaties van de stad worden gefinancierd. De akte was ondertekend door *J. van Oldenbarnevelt*, de man die – stilzwijgend – een doorslaggevende stem had in de besluitvorming van de Staten van Holland. Maar de positieve uitkomst voor Naarden lokte fikse weerstand uit. De Utrechtse kapittels van de Dom en

Oudemunster beriepen zich – niet voor de eerste keer – op hun eeuwenoude eigendomsrechten op het gehele Naardermeer. Dat het octrooi doelbewust buiten de kapittels om geregeld was, lijkt evident. Rond de totstandkoming hangt een zweem van ‘old boys network’, of beter, een ‘Amersfoorts onderonsje’. Het is zo goed als zeker dat de belangrijkste onderhandelaars, burgemeester Rutger Gerbrantsz de Beer namens Naarden en Johan van Oldenbarnevelt namens de Staten van Holland, oude bekenden waren van elkaar. Beide heren kwamen voort uit Amersfoortse geslachten en waren bovendien leeftijdgenoten (5).

De kapittels waren overdonderd en ontstemd over het besluit en spanden een zaak aan bij de Hoge Raad in Den Haag. Na bemiddeling van een onafhankelijke rechter kwam het op 12 augustus 1607 tot een akkoord tussen Naarden en de Utrechtse kapittels (6). Feitelijk bleven de rechten en voorwaarden van het oorspronkelijke octrooi gehandhaafd. Naarden had met succes beslag weten te leggen op de betwiste oostelijke zijde van het meer. Toch bleven de kapittels niet met lege handen staan. Ook zij vroegen octrooi aan om hun deel van het meer geheel of gedeeltelijk te mogen droogleggen. Zij hebben *het Uitermeer bij Naarden, eertijds het kapittel van den Dom en Oudemunster gecompeteert hebbende, (..) op enig moment verkocht voor f 28000:-* (7).

Het zou tot 1614 duren voordat het eerste perceel van het meer werd geveild. Het was ca 70 hectare groot en naar schatting een derde deel van het totale Naardens bezit. De resterende 125 hectare kwam pas in 1623 onder de hamer.

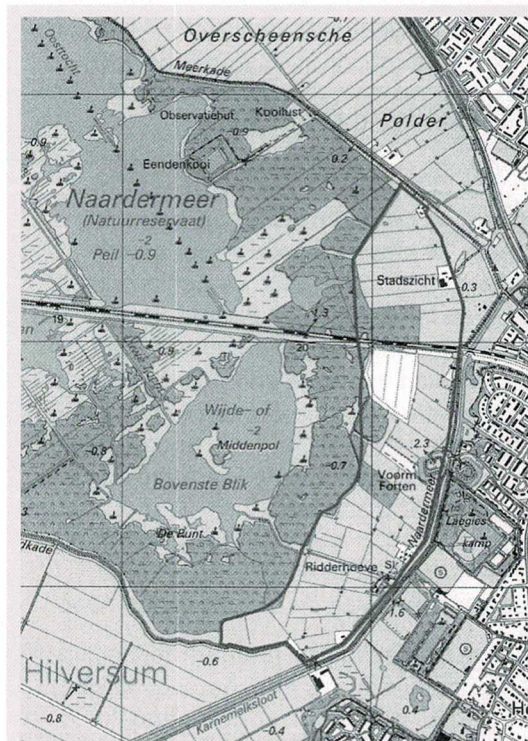
Den 24 january 1614 is bij de regente openbaar verkogt omtrent 70 morges [ca 65-70 hectare] lands met water bedekt wesende, leggende aan de Naarder Meer voor een somma van 9240 [gulden] te betalen op 4 maertius eerst komende dagen. De kopers waren de Naardense zakenman Aelt Gysbertsz Schuyt (*1576 - †1646) en Rutger Gerbrantsz de Beer. Rutger kocht het dichtst bij de stad gelegen deel van het meer, waar hij eertijds zijn landwinning was begonnen. Zijn zonen Gerbrant en Marten werden medevennoot. Schuyt kocht het overige deel van het kavel. Dat de nieuwe eigenaars elkaar zakelijk hadden gevonden in het droogmakingsavontuur was geen verrassing. Schuyt was indirect gelieerd aan de familie De Beer: hij was namelijk de zwager van Claes Hendriksz van der Hoef, de halfbroer van Gerbrant en Marten.

De broers hadden het metier landwinning duidelijk van geen vreemde(n). Voor de technische uitvoering was Marten verantwoordelijk. Gerbrant nam vooral de zakelijke kant voor zijn rekening. Ze gingen vrijwel direct aan de slag en in augustus 1614 was de drooglegging in volle gang. Ondanks scepsis die door een gerespecteerd deskundige, de landmeter Jan Pietersz Dou (8), werd geuit over de slagingskansen van de onderneming, verliep het werk voorspoedig. De twijfel van Dou was ingegeven vanwege een primeur, namelijk de toepassing van een lichter model molen die beduidend meer vermogen kon leveren dan de toen algemeen gangbare typen. Hij had zijn bedenkingen over de effectiviteit en betrouwbaarheid van de molens die Marten de Beer zelf had ontworpen. De constructie bleek inderdaad niet vrij van kinderziekten, maar de molens lieten het niet afweten en in 1619 was de inpoldering in een vergevorderd stadium. Wat ooit water was, was getransformeerd in land; weliswaar nog onvruchtbaar land. Het ontginnen van de schrale grond naar weidegrond nam zeker nog vele jaren in beslag. Ergens in het tweede kwart van 17e eeuw hebben de gebroeders De Beer hun bezit met winst van de hand gedaan. ►

*Een deel van de
landerijen rond het
huidige Stadzigt. ©
Reinier Hilhorst*

Na dit project zouden de wegen van Marten en Rutger zich scheiden. Marten ging voort op de weg die hij was ingeslagen, Rutger zou diverse bestuursfuncties in Utrecht gaan bekleden. Tegenwoordig valt het gebied van Gerbrant en Marten de Beer onder het beheer van de vereniging Natuurmonumenten en staat bekend als 'Stadzicht'. Iedere zondagochtend wordt op die locatie het live-radioprogramma 'Vroege Vogels' van de VARA uitgezonden.

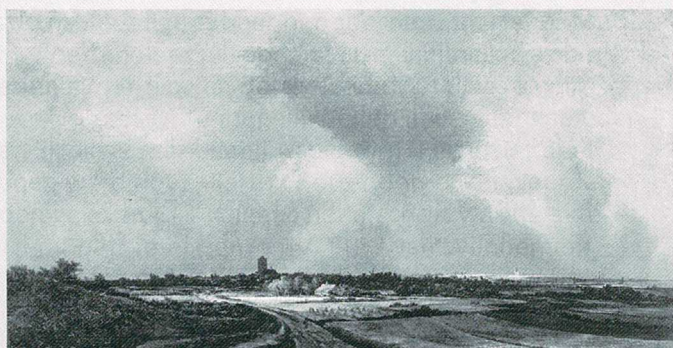
Topografische kaart: zwart omkaderd de circa 70 ha die zijn drooggelegd door Schuyt en De Beer, met rechtsboven 'Stadszicht', het gebied waar vader Rutger Gerbrantsz land op het Naardermeer terug won. Met dank aan Henk Schaftenaar, Naarden.

MARTEN RUTGERSZ de BEER (* Naarden ca 1585 - † Loenen Gld ca 1655)

Marten de Beer woonde met een intermezzo van een paar jaar, tussen 1618 en 1638, in de *Sluisstraat* (9). Daarna verhuisde hij naar Loenen in Gelderland. Hij had met de eerste geslaagde grootschalige bedijking in het Naardermeer een regionale reputatie opgebouwd. Maar voorlopig bleef hij nauw betrokken bij de stad en het meer, als notabele en als uitvinder en zakenman. Hij legde zich toe op waterbouwkundige werkzaamheden en nam plaats als heemraad in het polderbestuur van het Naardermeer. Vanwege zijn kennis en kunde klopte een ondernemerscollectief, onder wie Jonkheer Godard van Reede, bij hem aan om advies en levering van molens in verband met ambitieuze plannen tot inpoldering van het gehele Naardermeer. Tot droochmakinghe van het Naerder Meer voorsz. eerst gestelt ende gebruikt syn geweest eenige ordinaire schepnaderen, dan dat daernaet het werck van Marten Rutgersz de Heer [Beer] hebbende

brede schepraderen aan de participanten (..) worden voorgesteld ende gerecomendeert (..). De voorsz. nieuwe inventie van Marten Rutgersz is door de participanten aengenomen ende an hare molens doen approprieren met seer groote costen (10). Echter, na enige tijd begon de moderne, duurbetaalde techniek gebreken te vertonen. Die zullen naar tevredenheid zijn verholpen want Andries van der Muelen (11) schreef in juli 1626 in zijn notitieboek: *(..) tot Naerden geweest 2 dagen ende inspectie genomen op den molen van Marten Ruthersz en hem noch eenen ondermolen aanbestedet*. De drooglegging van het gehele meer had, dankzij de innovatieve bemalingstechniek, een nieuwe kroon op het werk van Marten kunnen worden maar dreigende oorlogshandelingen met de Spanjaarden voor Amsterdam strooiden zand in de raderen. Op last van de overheid werd uit strategische overwegingen het amper drooggevalen meer in de late zomer van 1629 weer onder water gezet. Men had toen niet kunnen bevroeden dat de noodmaatregel niet van tijdelijke aard was maar onomkeerbaar (12). Er zijn nadien nog enkele vergeefse pogingen ondernomen om de polder te herstellen. Na het zoveelste echec heeft men er uiteindelijk in berust en is het meer onaangeroerd blijven liggen.

Marten Rutgersz bleef bovenal een technisch en creatief ondernemer. In de jaren dat hij burgemeester van Naarden was, in 1628 en 1629, moet hij in het Land van Maas en Waal de omgeving hebben geanalyseerd. Drie dorpen Wamel, Dreumel en Alphen

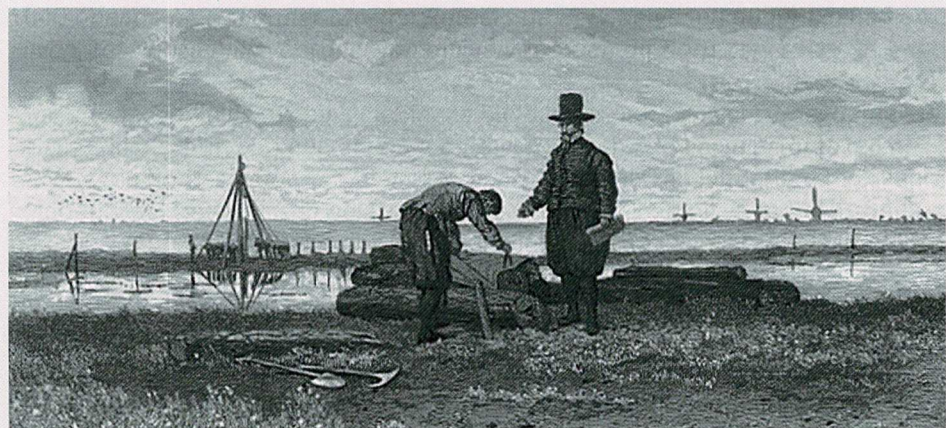

Gezicht op Naarden - Jacob Isaacksz van Ruysdael, 1647 (Museo Thyssen-Bornemisza, Madrid)

hadden grote behoefte om hun slecht ontwaterd gebied droog te malen. In het rivierengebied had Marten al grond in eigendom (13), dus het contact was snel gelegd. Als Hollander droeg hij ongetwijfeld het aureool van de talentvolle ondernemer uit het westen. Het gewest Holland had in korte tijd naam gemaakt door indrukwekkende bedijkingsprojecten. Marten de Beer wist de geërfden te winnen voor zijn droogmakingsplannen en diende een offerte in. Op 19 juli 1630 werd een aannemerscontract voor de bouw van zes of meer molens gesloten. Men was overeengekomen om met *treffelicke moelens van eijken holdt, die soo sufficient sullen wesen, als eenig die op (..) Diemer off* ►

Naerdermeer sijn staende (..) de landerijen vande polders Waemel, Dreumel ende Alphen (..) droogh te maecken, sulxc dat men de landerijen bequamelick sal connen gebruycken. De planning was om het project in december 1633 voltooid te hebben voor een totaalbedrag van ruim 84.000 gulden. Voor het omvangrijke werk riep hij assistentie in van zijn buurman, de molenaar *Jacob Hendriksz Goudt* (*1566 – † Maas en Waal 1636). Om *vrij te mogen zijn* in het land van Maas en Waal zegden Marten en Jacob in 1631 hun burgerschap van Naarden op (14).

Na hun vestiging in het riviereengebied stapelden de problemen zich alras op. Er ontstond onenigheid tussen de opdrachtgevers en aannemer De Beer, wie voor welke taak en uitvoering nu precies verantwoordelijk was. Ondertussen liep het werk vertraging op. Het werd een langdurig touwtrekken dat uiteindelijk resulteerde in een gang naar de rechter. Uit het proces, dat diende voor het Hof van Gelre (13), bleek dat de geërfden van begin af aan nalatig waren geweest in het treffen van voorbereidingen waardoor de molenbouwers van De Beer veel later met hun werkzaamheden konden beginnen dan gepland. Ondanks het feit dat de opdrachtgevers zwaar geschut hadden ingebracht door niet minder dan *Jan Adriaensz Leeghwater* als getuige op te voeren, werd Marten telkens door het hof in het gelijk gesteld. Liet Leeghwater zich laatdunkend uit, of was het ‘jalousie de métier’, toen

Negentiende-eeuwse impressie van de inpoldering van de Beemster. Gravure door W. Steelink naar A. Mollinger (1836-1867)

Leeghwater houdt toezicht op de bouw van watermolen. Links worden heipalen geslagen in een opgeworpen dijk. De bedijkingswerken van Marten Rutgersz de Beer zullen er ongeveer zo hebben uitgezien

hij verklaarde dat hij vóór de aanbesteding al had gewaarschuwd voor de twijfelachtige kwaliteit van de molens van Marten de Beer? Hij voerde aan dat dit type molen, dat ook al in het Naardermeer was toegepast, gebreken vertoonde. Volgens hem waren de zes molens in Maas en Waal niet geschikt om 3300 morgen droog te malen. Op de forse kritiek reageerde Marten de Beer smalend dat *Leeghwater [ooit] twaalf molens van hem [Marten] heeft vervangen door wel twintig andere ouderwetse molens, echter met geen ander gevolg dan dat de gehele polder weer volgelopen is* (16). Marten doelde op de mislukte poging van Leeghwater om het Naardermeer, na de noodgedwongen innundatie van de polder in 1629, wederom droog te leggen (17). Het project in het rivierengebied werd buiten zijn toedoen een bedrijfsmatig fiasco. Het hof redeneerde dat hij niet verantwoordelijk kon worden gehouden voor het debacle. Op 24 juli 1635 kwam men tot een compromis waarbij Marten de molens zou overdragen aan de geërfden in ruil voor een redelijke financiële genoegdoening. Hij ontving een bedrag over alle - tot dan toe - gemaakte kosten, zoals contractueel was vastgelegd. Maar zijn avontuur in het land van Maas en Waal was omgeboekt in bestemming 'vervlogen illusies'.

Zijn werkterrein verlegde hij vervolgens naar het noorden van Gelre. Met zijn vrouw en kinderen streek hij neer in Loenen. Waarschijnlijk was hij door zakenrelatie en familielid(?) *Marten Botter* [zoon van Claes Henricksz Botter] geïnformeerd over interessante mogelijkheden in de veengebieden binnen de Loenense- en Silvense mark nabij Apeldoorn. Een groot deel van de venen rond Loenen werd door Marten Botter borger tot Neerden in 1634 voor 9000 gulden gekocht (18). Volgens het afschrift was de akte ondertekend met: Marten Boter [met één 't']! A.I.M.J van Wijnbergen schrijft in 1893: (...) *en verkogten ook werkelijk eene groote Quantiteit broek en veld aan zekeren Marten Rutgers de Beer voor eene somma van Negen duizend Guldens* (19). Ik denk dat de auteur zich heeft vergist en dat hij de verkoopakte van Botter heeft bedoeld. Het schijnt dat Marten Rutgersz de Beer pas in een later stadium (mede-)eigenaar is geworden. Dat valt op te maken uit een akte van overeenkomst op 15 juni 1635, gesloten met Martijn de Beer en Marten Botter, inzake het planten van eiken en beuken op het aan hen verkochte land; nu ondertekend door *Martijn Rutgersz de Beer* (20). Hij ging zich naast ontginning dus ook bezig houden met houtvesterij. De handel in eiken- en beukenhout, het 'hardhout' van de 17e eeuw, was een lucratieve zaak. Daarbij lijkt Marten de Beer tenminste één keer zijn hand te hebben overspeeld, want ruim zes jaar later ligt er een procuratie bij notaris Houtman te Utrecht (21) om leverantie te eisen van maar liefst 8000 zevenjarige eiken loten, gekocht van *Martyn Rutgersz de Beer oud Borgermeester toe Naarden*. De vordering kwam van *Johannes van den Broeck, commis over* ►

de finantien van de Staten van Hollant ende West-Vriesland. Hij verzocht 'desnoods' rechtsmiddelen tegen De Beer te gebruiken. Over de afloop van deze zaak is in de bronnen niets teruggevonden. Blijkbaar was hij niet van zijn stuk te brengen. De grote vraag naar hout bleef, en... wie wil niet profiteren van zo'n winstgevende markt? Botter en De Beer vroegen in 1651 opnieuw een concessie aan om op hun venen eiken en beuken te mogen kweken en daarna te verhandelen (22). Die vergunning kwam er, en meteen begonnen ze met het rooien en kappen van wat er stond. De geërfdn schrokken hier zo van dat ze verdere voortgang verhinderden en van de ondernemers eisten dat de oude volwassen eiken gespaard zouden blijven, en die reeds gekapt waren vergoed moesten worden (23).

In de venen kreeg Marten de Beer er een compagnon bij, ene *Abram Craen*. Deze was waarschijnlijk afkomstig uit Amsterdam. Mogelijk is hij met Craen in contact gekomen via één van zijn zonen, *Rutgert de Beer*, die koopman was in Amsterdam. De turfwinning in de venen gaf gelukkig minder problemen. Het was in ieder opzicht een succes, niet alleen voor de investeerders maar voor de hele gemeenschap. G.J. van der Burgt, een predikant te Loenen, haalde in zijn boek dit project aan met een citaat uit een oude bron van omstreeks 1640 waaruit blijkt *hoe dat door die opening der veenen ende andersins die Gemeinte tot Loenen so seer is prospererende* (24). Dat werd later bevestigd door Ch. Arnold: Tenminste in één geval was de turfwinning commercieel: *± 1640 opende de Hollander Marten Rutgers de Beer de venen onder Loenen en Zilven, tot aanzienlijk voordeel van de welvaart van dit dorp* (25).

Marten zag werkelijk overal 'geld' in. Zo hield hij er ook een veestapel op na (26). In een afschrift van een akte uit 1645 verklaart hij de *gestelde breuken* [opgelegde boetes] voor het losbreken van zijn vee uit zijn landerijen te zullen voldoen. Zoals vaak was er gelazer over geld. In 1649 had hij weer eens conflict; nu met Naarden, nota bene de stad waar zijn wieg had gestaan. Hij dwong het stadsbestuur, dat een forse schuld aan hem had openstaan, tot betaling. Nadat de stad geld had ingezameld waarmee de schuld werd vereffend, werd in Naarden van hem niet meer vernomen (27). Na zijn dood ca 1655 werden de goederen verdeeld onder zijn kinderen en erfgenamen. Een deel werd naderhand verkocht aan een paar notabelen van het dorp Loenen (28).

Marten de Beer was een talentvol en gewiekst persoon. Hij was een man die 'groot' dacht en uit iedere situatie zijn voordeel probeerde te halen. Daarmee maakte hij ongetwijfeld ook vijanden, gezien de rechtszaken en geschillen met overheden en particulieren. Kortom, hij groeide uit tot een veelzijdig ondernemer die in alles de grenzen zocht.

GERBRANT RUTGERSZ de BEER**(* Naarden ca 1580 - † Oostveen/Utrecht ca 21-02-1650)**

Gerbrant de Beer en *Margriet Cornelisdr van Duverden* uit Utrecht werden als echtpaar op 28 september 1614 in het Naardense huwelijksregister bijgeschreven (29). Hoewel de inpoldering nog maar net was aangevangen weerhield dat Gerbrant er kennelijk niet van om tussen de bedrijven door in de huwelijksboot te stappen. Margriet was een 'goede partij'. Op 18 februari 1614 verkreeg hij het burgerschap van de stad Utrecht en trouwde aldaar op 25 september 1614 (30). Uit de huwelijksvoorwaarden (31) blijkt dat beide families gefortuneerd waren. De huwelijkslieden namens de bruidegom waren vader *Rutger*, broer *Martyn*, halfbroer *Claes Henricxsz vander Houff* en neef *Adriaen Aertsz van Soest*. In een grote perkamenten oorkonde hebben de wederzijdse families laten vastleggen dat een bruidschat ter waarde van 16.000 gulden werd ingebracht, bestaande uit goederen, geld en garanties. Iedere familie voor 8.000 gulden. De familie De Beer schonk onder andere 14 morgen land *buijten de Stadt Naerden tusschen de gemeene weyde ende die Meer*, een zesde deel uit de nalatenschap met een totale waarde van 12.000 gulden van *Gerrit Henricxsz* [van der Hoef], en nog eens 4½ dammaat uit 12 ongedeeld, gemeen met *Matheus Gerbrantsz* [familie uit Soest], geheten *Witboomsland* te Eembrugge.

Niet ver van Eembrugge, in een bocht bij de Eem tegenover de Kleine Melm in Soest, was het goed 'Crachtwijk' gelegen. De stamvader van de bruid, ene Hessel Dircksz, werd met dit goed geassocieerd. De familie van Margriet noemde zich daarom ook wel *Van Duverden van Crachtwijk*. Tot aan zijn huwelijk heeft Gerbrant in Naarden gewoond want kort daarvoor, op 11 augustus 1614, wordt *Gerbrant Rutgersz tot Naarden* samen met zijn neef *Adriaen Aertsz van Soest*, brouwer (32) te Utrecht, benoemd tot voogd over de kinderen van *Rutger Petersz 'Oudeheijnen'* en *Catharina Jan Roetertsdr Schaij* uit Soest.

Vermoedelijk heeft zijn huwelijk hem doen besluiten naar Utrecht te verhuizen. Dat was een logische stap. Uit de rolverdeling bij het droogleggingsproject in Naarden bleek al dat hij meer de man was van cijfers, de financiën, de boekhouding, in tegenstelling tot zijn broer Marten die over de technische capaciteiten beschikte. Om carrière te maken in de financiële of bestuurlijke sector bood de grote stad een beter toekomstperspectief dan het kleinere Naarden. Hij mocht vertrouwen op zijn invloedrijke schoonvader *Cornelis Aertsz van Duverden*. Die zal hem in Utrecht stellig bij de magistraat en de regenten van de belangrijkste instellingen hebben geïntroduceerd. Cornelis van Duverden bekleedde talloze openbare functies. Zo maakte hij gedurende vijftientig jaar deel uit van het stadsbestuur; afwisselend als eerste cameraar, raad, schepen ►

en burgemeester. Hij had zijn contacten en kon ongetwijfeld wel iets regelen voor zijn schoonzoon. De bronnen zijn helaas weinig mededeelzaam over de werkzaamheden van Gerbrant Rutgersz tijdens zijn eerste jaren in Utrecht. Hij treedt uit de anonimiteit met zijn benoeming tot Hoogheemraad namens de geërfden van Bunschoten en omstreken. Die functie bekleedde hij van 1619-1629, net zoals zijn schoonvader dat eerder deed in 1610-1614. Tussen 1625 en 1633 was hij vrijwel onafgebroken lid van de Broederschap van het Tuchthuis

van Utrecht; anders gezegd, regent van deze instelling. En meer dan twintig jaar zat hij in het college van bestuur van het Burgerweeshuis (33). In latere jaren trad hij toe tot de vroedschap van Utrecht als raad en vervolgens als *Eerste Cameraer*, oftewel penningmeester van de stad.

Gezicht op het stadhuis en de stadhuysbrug door Pieter Saenredam, gedateerd 15-10-1636. (HUA, Beeldbank cat.nr. 28593)

Rechts op de voorgrond staat de stadshijskraan aan de werf (met het uivormige dak) en op de achtergrond de middeleeuwse huizen aan de Vismarkt met hun houten voorgevels en de Domkerk met het volledige schip. Deze afbeelding vormt een realistisch en vrij nauwkeurig tijdsbeeld van de omgeving waar Gerbrant Rutgersz woonde en werkte.

Gerbrant bewoonde een huis in de *Vroetsteech*, tegenwoordig de Drieharingstraat geheten. De straat was gelegen tussen de Oude Gracht en het plein waar het voormalige *Kasteel Vredenburg* had gestaan. De familie Van Duverden bezat daar een aantal panden waaronder enige tijd het huis *De drie heeringen*. Het gezin van Gerbrant was omringd door schoonfamilie en 'BN-ers van die tijd' zoals de geboren en getogen Amersfoorter Steven van der Haagen, admiraal-generaal van de VOC. De woning van Gerbrant de Beer lag op steenworp afstand van het stadhuis, daar waar de laatste jaren van zijn leven zijn werkterrein lag.

Hij verkoos het stadsleven boven het platteland. In vergelijking tot zijn broer Marten leidde hij een gemoedelijk bestaan. Van hem zijn weinig opvallende zaken bekend. Naast zijn werk hield hij zich bezig

met het beheer van zijn vergaarde goederen. Hij bezat landerijen buiten de stad waaronder een hoeve in Oostveen genaamd 'De halve Hoeve', die hij in 1646 had gekocht van het Domkapittel (34). Maar hij had ook land in de polder bij Eembrugge en vermoedelijk in Soest en Bunschoten. Hij leefde in betrekkelijke weelde. Materieel ontbrak het zijn gezin aan niets. De luxe komt tot uiting in het testament dat hij samen met zijn vrouw liet opstellen bij notaris Van Schadebroeck (35). Daarin worden juwelen en kostbaarheden zoals diamanten, goud- en zilverwerk, parels, ringen, *brasiletten ende frayheden* ge(pre)legateerd aan drie van hun kinderen.

De beide zonen gingen studeren en promoveerden in de Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit van Utrecht. Aansluitend kregen ze een aanstelling bij het Hof van Utrecht. De een als advocaat, de ander als secretaris. Op de huwelijksmarkt vonden zijn kinderen hun partners via het ons-kent-ons circuit, in de kringen van de vooraanstaande Utrechtse families Cornelis Booth en Anthonis de Goyer. Beide schoonvaders waren een aantal malen burgemeester van de stad.

In de Regulierenkerk werd getrouwd en lieten de meeste leden van de familie zich begraven. Gerbrant overleed in 1650 te Oostveen, mogelijk op zijn 'buitenverblijf'. Ter nagedachtenis aan hem, als oud-cameraar en raad van de stad, was er een officiële 'overluiding' in de Dom geregeld. Eigenlijk konden alleen de welgestelden zich een overluiding veroorloven. Hoe belangrijker, maar vooral hoe rijker de familie, des te langer het luiden van de klokken voor de overledene duurde. Voor Gerbrant was 1,5 uur klokgelui uitgetrokken. Hij werd begraven in de Regulierenkerk die voorheen behoorde tot het klooster waar zijn grootvader Gerbert Aertsz ooit ontvanger was geweest van de belastingen. Er is overigens nog een aardigheid te melden. In de begraafboeken van Utrecht zijn her en der nogal eens kritische kanttekeningen geplaatst bij de families De Beer en Van Duverden. Die schenen een patent te hebben om structureel te laat te komen op begrafenisplechtigheden van hun naasten: *Dom groot geluyt etcetera te laet in de kerk*. Waren ze wellicht toch wat verwaand? Zijn nazaten kwamen goed terecht als juristen, regenten en als dominee. Daarnaast vervulden ze dikwijls nevenfuncties. En tot slot, kleinzonen *Heer Gerbrand en Heer Everard de Beer* deden hun intreden als kanunnik bij het Domkapittel, uitgerekend de kerkelijke instelling die een oude rivaal van de familie was in het geschil over het Naardermeer: het kan verkeren!

Voor wie meer wil weten over de geschiedenis van het Naardermeer: Er is van Henk Schaftenaar een artikel in voorbereiding met nieuwe historische feiten over het Naardermeer dat in De Omroeper zal verschijnen. ■

Noten artikel: Van ene Rutger Gerbrantsz van Soest in de stad Naarden

1. Het Utrechts Archief [HUA], Archief Domkapittel, Toegang 216 Inv.nr. 1926 [Dom 1926]. Kaart vervaardigd door Bruno van Kuyck in opdracht van de Utrechtse kapittels de Dom en Oudmunster in augustus 1604 en bijgewerkt in 1607.
2. Mr. Maerten Laurensz was chirurgijn en eerste-burgemeester van Naarden ten tijde van het bloedbad in 1572. Zie deel 1.
3. D.Th. Enklaar, *Middeleeuwse Rechtsbronnen van Stad en Lande van Gooiland*, Utrecht 1932, p. 293-294.
4. Stads- en Streekarchief voor Naarden e.o., Archief Oud Naarden 28 [OAN 28], *Privilegeboeken, Octrooi door de Staten van Holland*, 14 maart 1606, fo 185-188 (Afschrift).
5. Tweede burgemeester van Naarden, Symon Jacob Gorisz [Verhoef], was ook van Amersfoortse komaf.
6. H. Schaftenaar, *Sightseeing met de varende rechter, een tochtje over de wateren van Naarden op 13 en 14 augustus 1606*, De Omroeper 2007-2, pp. 41-54.
7. Dom 1927. *Stukken betreffende de geschillen en processen gevoerd voor het Hof en de Hoge Raad van Holland door de kapittels van de Dom en Oudmunster tegen de stad Naarden over de eigendom van de Uitermeer* etc. N.B. De tekst in de aanhef van de onderliggende stukken is van een latere hand en het jaartal 1607 is onjuist gebleken.
8. H. Schaftenaar, *'Rondje Naardermeer' met Jan Pieterszoon Dou in het voorjaar van 1615*, De Omroeper 2011-2, pp. 41-51.
9. AON 48 Burgerboek 1597-1639, passim. Tegenwoordig: Markstraat bij de sluis.
10. Dodt van Flensburg, *Droochmakinghe van het Naerder Meer*, in: 'Utrecht voorheen en thans', p.219-220. Naar een oorspronkelijke akte afgegeven op 5 augustus 1623.
11. HUA, Archief Familie Van der Muelen, Toegang 57 [Van der Muelen]. Met dank aan Henk Schaftenaar.
12. De Omroeper, passim.
13. Huub van Heiningen, *Tussen Maas en Waal – 650 jaar geschiedenis van mensen en water*, Zutphen 1972, p. 148.
14. AON 48 Burgerboek. Zij woonden beiden in de Sluysstraat te Naarden. Jacob blijkt in 1636 'tussen Maas en Waal' gestorven te zijn, p. 73.
15. Gelders Archief, Hof van Gelre en Zutphen, Toegang 0124 Inv.nr.1321, 5142 (+ kaart AKV29) en 5147.
16. Van Heiningen, p.152.
17. Van der Muelen, Andries van der Muelen noteerde: *Naar de Ryp gereyset om Leechwater te halen*.
18. CODA Archief & Kenniscentrum Apeldoorn, Archief Huis ter Horst [HTH], Toegang 273 Inv.nr. M 34-1.
19. A.I.M.J van Wijnbergen, *Onze Marken onder werking der Wet van 10 mei 1886*, Arnhem 1893, p.159.
20. HTH Inv.nr. M 34-2 (Afschrift).
21. 1HUA, Notarieel Archief, U022a013 akte 25 (Afschrift), d.d. 24-03-1641.
22. CODA Marken binnen de gemeente Apeldoorn, Toegang 003 Inv.nr. 167, Markeboeken pp. 264-266.
23. Ibid. pp. 478-479.
24. G.J. van der Burgt, *Kerkengeschiedenis van Loenen en Zilven*, Brummen 1953, p.28 en 66.
25. Ch.J.C.W.H. Arnold, *Apeldoorn in Opkomst. De ontwikkeling van dorp en gemeente...* (dissertatie Utrecht 1971), p.40. Ook in: Gelderse Historische Reeks, deel 1, Zutphen 1917.
26. In de akte van verkoop uit 1634 was vergunning verleend om mer dan driehonderd schapeen op die schaepsdrijfe van Loenen ofte Silven te mogen weijden ofte houden. Het losgebroken vee betrof paarden, 'beesten', kalveren en vaarsen.
27. H. Schaftenaar, *Grondvesten van 'Stadzig' gelegd in 1614*, De Omroeper 2010-2, p. 49.
28. HTH M 38-1/3.
29. SSAN, DTB-registers Naarden.
30. HUA, DTB-registers Nederduits Gereformeerde Gemeente Utrecht.
31. HUA, Stukken uit Utrechtse Kloosterarchieven, Toegang 708 Inv. 1540-4. Charter anno 1614, met de handtekeningen van de huwelijkslieden, de zegels zijn helaas verloren gegaan.
32. De bierbrouwerij was gevestigd aan de Oude Gracht 66, genaamd *De Hoochcluyts*. Het pand had destijds, tot 1640, een typerende middeleeuwse houten overkragende voor- en zijgevel.
33. HUA, Gereformeerd Burgerweeshuis, Toegang 725 Inv.nrs. 48-1 en 48-2: Oprichting, bestuur en inrichting, 1581-1719.
34. Dom 1488.
35. HUA, U022a009 akte 178, d.d. 31-8-1636.

De Paltz in de belangstelling

Onlangs werden we benaderd door een comité dat de geschiedenis van Landgoed De Paltz wil ontrafelen. Twee van onze leden; Hans Kruiswijk en Bert Smit zijn de trekkers van deze nog naamloze initiatiefgroep. In eerste instantie richt zich de aandacht op de vroeger aangelegde grot, een soort folly wat een tijdje erg populair bij landgoedbezitters was. Er is recent en in het verleden door verschillende historici al het een en ander uitgezocht, vaak is niet duidelijk meer wie wat gevonden heeft.

Door de redactie

Jhr Rutgers van Rozenburg met zijn dochter voor de grot

Oorspronkelijk was dit gebied bekend onder de naam "Heezer Eng" en werd het gebruikt als akkerland. Vanaf 1777 worden er weer pogingen ondernomen om het gebied weer tot landbouwgrond om te vormen. Het 136 morgens (ca. 116 hectare) grote gebied wordt aangekocht door de "Sociëteit de Landbouw". De kolonisten die zich vestigden waren afkomstig uit het Duitse gebied Paltz, en daardoor is de naam Paltz voor dat gebied in zwang geraakt. In 1872 wordt het complex verkocht aan jhr. Louis Rutgers van Rozenburg, deze laat er rond 1876

een kluizenaarsgrot (ook wel hermitage genoemd) bouwen. In de grot werd een monnik geplaatst, compleet met boek. Maar helaas heeft de monnik in de loop der tijd zijn hoofd verloren en is het boek terzijde gelegd. Inmiddels is het cementen boek weer terecht maar zit de monnik daar nog als kip zonder kop. De tekst die te ontcijferen is lijkt "Sic traject gloria et monde" maar waarschijnlijk zal "Sic transit gloria mundi" bedoeld zijn. Een citaat van Thomas á Kempis wat zoveel betekent als 'zo vergaat de glorie van de wereld'. Welhaast een vooruitziende blik!

Foto, Bert Smit

Iedereen die iets meer weet van het hoofd van de monnik wordt opgeroepen om contact met Bert Smit op te nemen of te mailen naar info@kluizenaarsgrotdepaltz.nl

Geraadpleegde literatuur; -Soest in de zeventiende en achttiende eeuw, G.J.M. Derks en W.A. Heurneman, Soest 2010. – website Utrechts Landschap. – Verdwenen Soest Hervonden 15 juli 1992, Boris Berkhout.

Oorlogstragedie te Soestdijk zonder monument.

Auteur Richard de Mos is bestuurslid van de Stichting Legerplaats Soesterberg 1939-1945 die zich ten doel stelt de verschrikkelijke geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog levendig te houden. Het volgende artikel gaat over een gebeurtenis waar echter vreemd genoeg geen monument voor is. Dertien Britse soldaten vonden kort na de bevrijding een tragische dood op de weilanden bij Soestdijk. Hoog tijd om deze tragedie uit de vergetelheid te halen. Opdat we niet vergeten.

Door Richard de Mos

In de laatste weken van de oorlog was de Duitse 6e Fallschirmjäger Divisie gelegerd in het gebied tussen Woudenberg, Bunschoten en Hilversum. Dit waren gevechtstroepen die eerder gevechten hadden geleverd bij Arnhem en op de Veluwe. Het front was gestagneerd net ten oosten van de Pantherstellung. Dit was in feite de oude Nederlandse Grebbelinie en liep van de Grebbeberg bij Rhenen, via het Valleikanaal langs Woudenberg en Leusden en via de Eem langs Amersfoort, Soest en Baarn richting het IJsselmeer bij Bunschoten. Na de capitulatie op 5 mei 1945 hadden de Britten en Canadezen enige dagen nodig om vanuit Wageningen en Amersfoort het voorheen bezette West-Nederland in te trekken. Vanaf 7 mei was het de taak van de Britse 49e Infanterie Divisie (bijgenaamd de Polar Bears) om de Duitse eenheden in de Eemregio te ontwapenen.

Voor de enkele duizenden soldaten van eerder genoemde Duitse eenheid werden hiervoor weilanden bij Soestdijk uitgekozen en wel de velden tussen de Biltseweg en de Koninginnelaan. De Britse staf vestigde hun hoofdkwartier in Hotel Trier op de hoek van de Praamgracht-Amsterdamsestraatweg (in 1964 gesloopt, om plaats te maken voor de Oranjeparkflat). De Duitse eenheden moesten zich hier melden om de

ontwapening te regelen en zo kwamen Duitse troepen vanuit de stellingen aan de Eem te voet over de Praamgracht vanaf de Naald afgemarcheerd en troepen vanuit het Gooi via de Amsterdamsestraatweg, veelal met de fiets of paard en wagen. Hun beider route vervolgde zich over de Biltseweg verder langs de Praamgracht met aan de linkerkant de velden van de Koninklijke Domeinen (toen nog tot de gemeente Baarn behorende). Ter hoogte van de paleistuin en het KPS voetbalveld begon de ontwapening van de Duitse troepen. Wapens, munitie, helmen en andere gevechtsuitrusting moesten ingeleverd worden. Tevens werden de soldaten gecontroleerd op hun papieren en op eventueel gestolen goederen en andere oorlogsbuit. Dit gebeurde langs het fietspad aan de Biltseweg en op de velden aan de andere kant van de weg. Spoedig lagen her en der stapels wapens, munitie en uitrustingsstukken door elkaar in de berm van de Biltseweg alvorens het op de velden werd gedeponneerd. Er waren specifieke plekken voor kanonnen en ander zwaar materieel, terwijl op een ander stuk veld alle (gestolen) fietsen stonden en ergens anders weer geweren en bajonetten op stapels en bergen helmen en gasmaskerbussen. Grote karren vol met een veelvoud aan materiaal werden in zijn geheel uitgeladen op een plek waarna de spullen achteraf gesorteerd werden. Deze sortering en het sjouwen van spullen werd door Duitse soldaten gedaan onder Brits toezicht en bewaking. In eerste instantie de Royal Scots Fusiliers en vanaf 9 mei 's middags het Leicestershire Regiment, bijgestaan door Canadezen. In de bossen in de directe omgeving bivakkeerden 's nachts Duitse soldaten onder bewaking. ►

Zo was er een bivak van de Duitse soldaten die de sortering moesten uitvoeren. En op andere plekken overnachtten Duitse soldaten die op hun beurt wachtten voor ontwapening en verdachte personen die nader verhoord moesten worden. Het Duitse leger was in de laatste oorlogsmoanden een samenraapsel. Een deel bestond uit ervaren frontsoldaten, aangevuld met soldaten die eigenlijk geen gevechtsfunctie hadden zoals administrateurs, koks, monteurs en dergelijke (vaak waren dit oudere mannen) en nieuwe jonge aanwas, vers uit de Hitlerjugend. Zo kon je jongens van net 16 zien lopen naast mannen van bijna 60. Met name de frontsoldaten werden gecontroleerd of zij niet tot eenheden hadden behoord die zich schuldig hadden gemaakt aan oorlogsmisdaden. Om zo snel mogelijk terug naar de Heimat te mogen, werden belastende voorwerpen zo mogelijk geloozd. Dat waren onder andere Nazi partijspeldjes, medailles en onderscheidingen, buitenlandse munten en gestolen waar zoals zilverwerk. De ontwapende troepen werden afgemarcheerd naar het westen. Via Amsterdam en IJmuiden liepen ze naar Den Helder om vervolgens per boot via Friesland verder te gaan naar Duitsland.

Voor de jeugd uit de omgeving was de enorme verzameling oorlogsmateriaal een mooi avontuur. Er was bewaking, maar al snel had men door dat die niet altijd even streng was. Meerdere Britten en Canadezen waren wel in voor een ruilhandeltje en gaven voor een oud Hollands horloge grote hoeveelheden sigaretten of een van de Duitsers in beslaggenomen fiets. Tieners lukten het wel om op de velden te komen en her en der spullen te bemachtigen.

Met een seinpistool en bijbehorende lichtkogels kon je mooi vuurwerk maken. Anderen zagen wel wat in accu's, autobanden of andere nuttige voorwerpen. Ook het klimmen op kanonnen en het spelen ermee was een beter tijdverdrijf dan naar school gaan.

Volwassenen hadden het moeilijker om spullen van het terrein te bemachtigen. Naast oorlogstuig lag er natuurlijk ook bruikbaar onschuldig materiaal, zeer welkom in die tijd van schaarste. Een Soester vrouw zag bijvoorbeeld een stapel in beslag genomen

wandelstokken. Pas na lang aandringen kreeg ze een wandelstok mee. Hierin had een Duitse soldaat o.a. gegraveerd 'Festung Holland, 10-4-1945 – 5-5-1945'. De oorlog was over en zowel de Duitsers als Britten dachten volop aan het naar huis gaan.

Dan gaat het mis op 10 mei in de middag, vlak na het eten. Een trekker met aanhangwagen vol met oorlogstuig is gearriveerd en wordt onder toezicht van Britse soldaten van het Leicestershire Regiment door een paar Duitsers uitgeladen. Met het uitwerpen van de spullen, explodeert een op scherp staande mijn te midden van andere munitie, met een enorme explosie als gevolg. Er is een flinke krater geslagen in het veld en de ruiten van veel huizen in de omgeving springen. De trekker met aanhangwagen is omver geblazen en allerlei materiaal is weggeslingerd.

Dertien Britse militairen die in de directe buurt staan zijn op slag dood en 6 raken er zwaargewond. Tevens sneuvelen er enkele Duitse soldaten, waaronder de persoon die de noodlottige mijn gooide. Onduidelijk is of het een zelfmoordactie was van de Duitser of een tragisch ongeluk met een onopgemerkte scherpe ontsteker in de mijn.

In de daaropvolgende nacht vindt nog een kleine explosie plaats, waarbij verder niemand gewond raakt. Daarna zit de schrik er wel in. De sortering en afvoer van het oorlogsmaterieel wordt versneld, de bewaking opgevoerd en de jeugd van het veld gehouden.

De Britten die zo tragisch na afloop van de oorlog alsnog sneuvelen werden op 12 mei begraven op de Noorder Begraafplaats in Hilversum. De Soester bevolking van 't Hart houdt een collecte en schenkt bloemen voor bij de graven. ►

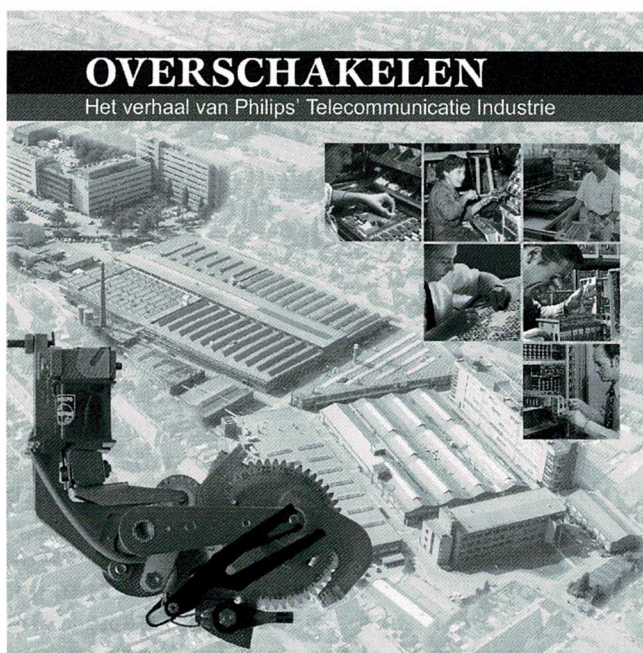

De dertien Britse soldaten van het Leicestershire Regiment die

sneuvelden en nog altijd in Hilversum begraven liggen zijn: Private Thomas Vincent Haig Atkin, Corporal Jack Fisher, Private Henry Hall, Private Lawrence Copley Hart, Lance Serjeant Owen William Hartshorn, Private Robert Henry Clement Hyde, Private Vernon George Langley, Private Edward Charles Obeney, Private Samuel Onion, Private Donald Eli Wain, Lance Corporal Roy James Walley, Corporal Lewis George Edmund Whitehall en Private Ronald Wood

Van de ontwapening bij Soestdijk zijn diverse fotoreportages gemaakt en zelfs een filmrapportage. Verscheidene foto's zijn zelfs als prentbriefkaart uitgegeven. Samen met de herinnering van ooggetuigen, al dan niet eerder gepubliceerd, was het volledig bekend dat er bij Soestdijk deze massale ontwapening heeft plaats gevonden. Echter was er veel verwarring over de exacte locatie van de explosie. Verschillende bronnen spraken van 'enkele kilometers ten zuiden van Hilversum', Lage Vuursche en Baarn. Na gedegen onderzoek staat nu vast dat de explosie heeft plaats gevonden op de velden bij de Biltseweg, in 1945 nog behorende tot de gemeente Baarn, thans gemeente Soest. Met dit artikel hopen wij meer bekendheid te maken aan deze tragedie. Tevens is er een vitrine in Museum Oud Soest gewijd aan dit onderwerp.

Geraadpleegde bronnen: Ooggetuigeverslag door John 'Dixie' Dean (Archief Eemland), War Diary van 1st Bn. Leicestershire Regiment, webartikel 'Der Weg Zurück' (Fubar/Kossen), 'Soest onder Vuur' van Geke van der Merwe-Wouters. Tevens dank aan de heren Anton Meijers van de archiefdienst van de EOD, Jan Veldhuizen, Gerrit Dekker, G. van Zijtveld, J. Tupker, Van Egdome en de overige bestuursleden van SLS39-45. ■

Overschakelen – Het verhaal van Philips' Telecommunicatie Industrie

Ook in Soest wonen verscheidene oud-medewerkers van wat eens was Philips' Telecommunicatie Industrie in Hilversum. Het bedrijf kent een boeiende geschiedenis. In maart 2014 gaat het boek **OVERSCHAKELLEN – Het verhaal van Philips' Telecommunicatie Industrie** verschijnen. Het boek beschrijft vooral de artikelgroepen Openbare Telefonie (inclusief de voortzetting onder AT&T en Lucent Technologies), Huis- en Bedrijfstelefonie en Telegrafie & Data Switching

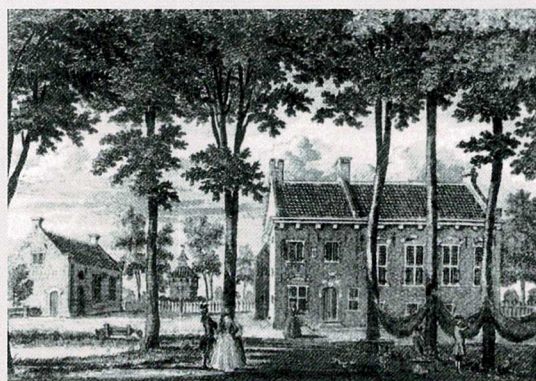
In 250 pagina's van 22 x 22 cm en minstens evenveel plaatjes wordt de geschiedenis van één van de belangrijkste bedrijven van het Gooi vastgelegd. Het boek geeft een beeld van de werkomgeving waar velen met trots hebben gewerkt en veel herinneringen aan hebben overgehouden. Zie voor meer informatie www.uitgeverijvanwijland.nl.

Geïnteresseerden kunnen dit boek met voordeel bij voorintekening aanschaffen voor de prijs van €22,50 (inclusief verzendkosten; winkelprijs €29,95) via de website www.uitgeverijvanwijland.nl. N.B.: Die voorintekening is mogelijk tot 15 januari 2014. ■

De familie Beijer

In van Zoys tot Soest 33-2 en 34-1 is verslag gedaan van de bekende Soester familie Haage. Door huwelijk is die gekoppeld aan een andere bekende Soester familie: Beijer. De beschrijving van de familie Beijer is in twee delen gesplitst. In dit eerste deel van het familie-epos is nagegaan waar de Beijers oorspronkelijk vandaan komen. In een tweede deel meer informatie over het nog steeds bestaande familiebedrijf Beijer in de 20e eeuw. Volgend jaar viert het bedrijf haar 125-jarig jubileum!

Door Jan de Mos i.s.m. Peter Beijer

*Vrouwenklooster Dijnselburg bij De Bilt,
Tekening Jan de Beijer*

Herkomst en betekenis naam

In Nederland zijn diverse takken van de familie (de) Beijer. Het is al in de 16e eeuw een regelmatig voorkomende naam, onder andere in Rotterdam (Heindrick Beijer trouwt in 1589, gereformeerd). Een bekende Beijer is de grootste topografische tekenaar uit de 18e eeuw Jan de Beijer, geboren in Aarau Zwitserland (1703-1780). Hij maakte ook in Utrecht verschillende pentekeningen, o.a. van het

Vrouwenklooster Dijnselburg aan de Bilt (zie Geschiedenis Soesterberg tot de 20e eeuw, blz. 39). Het is aannemelijk dat de Beijers oorspronkelijk afkomstig zijn uit de deelstaat Beieren in Duitsland. Het is ook in Duitsland een veel voorkomende naam, ook geschreven als Beyer(s) en Bayer(s).

Oudste bekende generaties

Van de tak die zich later in Soest vestigde gaan de wortels ook terug naar Duitsland. De stamreeks voert terug tot Johann Heinrich Beyer (katholiek), vermoedelijk omstreeks 1657 geboren in Lathen, net over de Duitse grens bij Emmen en Musselkanaal. Hij trouwde omstreeks 1700 met Anna Adelheid Dotzeler, afkomstig uit Dörpen, een paar kilometer ten noorden van Lathen. Zij vestigden zich in Dörpen. Uit dit huwelijk zijn vier kinderen bekend. Wij volgen de jongste zoon Christopher Beyer (ca. 1708). Hij trouwde op 3 februari 1733 met Gertrudis Kuper, eveneens afkomstig uit Dörpen. Uit dit huwelijk is

maar een zoon bekend: Johann Heinrich Beyer (ca. 1735). Hij trouwde op 22 november 1764 in Dörpen met Anna Thekla (Tecla) Hinderkis (Hendriks), ook genaamd Wabbels. Johann Heinrich (Hendrik) was kleermaker (kleidermacher) van beroep. Uit dit huwelijk zijn twee kinderen bekend. Dochter Anna Maria Bayer, die blijft in Duitsland wonen, maar de zoon Johann Heinrich Beijer jr. (ca. 1768) trekt de wijde wereld in en komt terecht in Edam. Zijn beroep is achtereenvolgens koopman, winkelier en kolonist.

De reizende koopman wordt kolonist

Vermoedelijk was Johann Heinrich Beijer marskramer, die zijn waren al reizend aan de man probeerde te brengen. Hij ontmoette op een van die reizen Rensje (Rinsje) van Boekeren en

bron afb: Oud-Ommen.

vestigde zich in Edam. Zijn naam werd toen vernederlandst in Jan Hendrik Beijer. Ze trouwden rond 1796 en kregen zeven kinderen, allen geboren in Edam. Aanvankelijk ging het hem voor de wind, hij werd van reizend koopman winkelier. Hij trad op 26 januari 1823 voor de tweede keer in het huwelijk, met Neeltje Visser, naaister van beroep. Daarna ging het mis met hem, zoals valt op te maken uit zijn overlijdensakte. Hij is namelijk op 9 januari 1843 overleden in Ommerschans als kolonist. Wat is een kolonist en hoe is hij daar terecht gekomen?

Op 1 april 1818 werd de Maatschappij van Weldadigheid opgericht door generaal Johannes van den Bosch, een vertrouweling van koning Willem I. Hij zette zich na de Franse bezetting in 1813 in voor de bestrijding van de armoede. Daarom kwam hij met het plan werkbekwame armen een kans te geven in een landbouwkolonie in Drenthe. In datzelfde jaar werd op het landgoed Westerbeekslot, gemeente Vledder, de kolonie Frederiksoord gesticht, later gevolgd door Willemsoord en Wilhelminaoord. In deze koloniën werden hoeses gebouwd waar geselecteerde gezinnen uit het gehele land werden geplaatst. De Maatschappij verkreeg daarnaast het vruchtgebruik van de vesting Ommerschans, dat in eerste instantie werd gebruikt om zich ►

misdragende kolonisten op te sluiten. Ommerschans werd daarna ook gebruikt voor de huisvesting van bedelaars. Arme veteranen en arbeidershuisgezinnen, kwamen soms uit eigen beweging, en bewoonden de huizen aan de buitenzijde van de gestichten. De armenkolonies werden ook aangeduid als Proefkolonies (na goed gedrag mocht men weer vertrekken, maar het recidivisme was groot), en Pauperparadijs. Daar komt hij dus in 1843 op 75-jarige leeftijd te overlijden als kolonist. In 1859 werden de bedelaarsgestichten Veenhuizen en Ommerschans overgenomen door de rijksoverheid en omgevormd tot strafinrichtingen. Voor het gevangenispersoneel werd er een klein dorp gebouwd, om de inrichtingen heen. In 1890 werd Ommerschans gesloten. Veenhuizen is als gevangenis blijven bestaan.

*zoutziederij: rechts enkele zoutketens,
bron: dbnl.*

Aftakking naar het Gooi

De oudste zoon Jan Hendrik Beijer (de derde) (ca. 1797) trouwde op 8 oktober 1825 in Hilversum met de uit die plaats afkomstige Willemina (Wijmpje) de Groot (ca. 1802), dochter van Teunis de Groot en Trijntje Reijersse Baas. Zij vestigden zich in Muiden. Hij was net als opa kleermaker van beroep. Uit dit huwelijk vijf kinderen, allen geboren in Muiden. De oudste zoon, Jan Hendrik Beijer (de vierde), (1831-1914) trouwt op 30 januari 1864 in Diemen met Hendrika van

(‘t) Klooster (1839), geboren in Soest als dochter van Anthonie (Teunis) van (‘t) Klooster en Maria Schoonderbeek. Hij was van beroep achtereenvolgens arbeider, smid en zoutzieder. Zijn vrouw was bij het huwelijk dienstbode. Muiden, Muiderberg en Diemen waren tot de realisatie van de afsluitdijk in 1932 kustplaatsen langs de Zuiderzee. Naast scheepsbouw was zoutziederij een belangrijke bron van inkomsten. Al in de 15e eeuw werd keukenzout bereid door “zekere zoute en ziltige aarde eerst tot asch te verbranden en dan met zeewater te zieden”. De as van de verbrande veenkluiten bevatte veel zout en werd vermengd met water, waardoor pekkel met een hoog zoutgehalte ontstond. Deze pekkel werd in de zoutkeet verdampt en dat leverde een blank zout op: zelvout. Het gewonnen zout werd vooral gebruikt voor de voedselindustrie (haringvisserij). Later werd ontdekt dat uit de restproducten grondstoffen overbleven voor de farmacie en later de chemische industrie. Het is daarmee een van oudste takken van de Nederlandse procesindustrie.

*Jaap Beijer met zijn vrouw
Hendrika Hilhorst, collectie familie
Beijer*

Van turfsteker naar vrachtrijder

Jan Hendrik Beijer (de vierde) verhuisde op latere leeftijd naar Soest, waar ook zijn oudste zoon was gaan wonen. Deze wordt voor de verandering gedoopt als Jacobus (Jaap) Beijer (1861-1946). Hij trouwt op 4 juni 1895 te Soest met Hendrika (Engelien) Hilhorst (1871-1945), dochter van Aart Hilhorst en Engelina (Engeltje) de Bruin. Jaap vestigt zich in Soest als koopman van zand en grind. Het huwelijk is gezegend met acht kinderen, allen geboren in Soest. Zij gingen wonen op de Beetzlaan in het buurtschap Soestdijk in een mooie witte boerderij. Dit huisje staat er nog steeds en is het huidige nummer 38, en nog steeds bewoond door een Beijer (Gerard Beijer, een kleinzoon van Jacobus).

Jaap verdiende zijn geld niet alleen met de zand- en grindhandel, maar ook door turf vanaf de Wieksloot af te graven. Turf, zand en grind werden

vanaf 1889 bij de afnemers bezorgd met paard en wagen. Wat begon als handel evalueerde zo tot een eenvoudig transportbedrijf. Dat ging niet altijd goed, zoals blijkt uit een verslag in De Soester van 24 januari 1925. "Donderdagvoormiddag sloeg het paard van den voerman P. Beijer, hetwelk gespannen was voor een wagen, ten gevolge van het schrikken voor een wagen, waar achter was gespannen een rol, op den Melmweg op hol. De voerman P.B. viel van den wagen, en kreeg een der wielen over zijn borst, waardoor de man bewusteloos aan den kant van den weg bleef liggen. Later vernamen wij nog, dat de toestand van P.B. niet zorgwekkend is en een en ander dus gelukkig nogal goed is afgelopen." De jongste zoon, Wilhelmus Jacobus (Jaap) Beijer (1905-1992) begint eerst als grondwerker (turfsteker). Maar hij wordt daarna vrachtrijder. Samen met zijn oudste broer Johannes (Jan) Adrianus (1900), wonend aan de Beetzlaan 46, gaat hij werken in de zand- en grindhandel van zijn vader. Het bedrijf dat daar uit is voortgekomen bestaat nog steeds. Maar daarover meer in het slot van het familieverhaal Beijer-Haage. ►

We maken nog even de stamreeks van de familie Beijer af. Wilhelmus Jacobus Beijer trouwde op 4 september 1929 te Soest met Berdina Wilhelmina Maria van der Lugt (1906-1974), dochter van Johannes Hendrikus van der Lugt en Christina van Fulpen. Zij kregen dertien kinderen. Ook zij woonden aan de Beetzlaan, vanaf 1935 op nummer 89 (later gewijzigd in 121). De broer Adriaan Beijer woonde op de Beetzlaan nummer 30. De Beetzlaan werd zo een "Beijerlaan" met een eigen zandafgraving.

De familiegeschiedenis van de Beijers uit de vorige eeuw vertoont opmerkelijke overeenkomsten met die van de Tammers uit Soesterberg. De gebroeders Gijs en Adriaan Tammer begonnen hun zand- en grindhandel vanuit de Postweg in Soesterberg, in de volksmond ook wel "Tammersteeg" genoemd. Ook zij begonnen met het afgraven van zand ("het gat van Tammer") en groeiden uit tot een handels- en transportonderneming.

Tot slot: zoon Jacobus Wilhelmus (Jaap) Beijer (1934 – 1995) trouwde in 1961 met Elisabeth Hendrica (Bep) Haage (1939). Hun zoon Peter is mede-auteur van dit artikel. Zij gingen wonen aan . . . de Beetzlaan 36, naast de oude boerderij op nummer 38. De grond rondom de witte boerderij werd gebruikt voor woningbouw voor verschillende familieleden. Na de omzwervingen van Duitsland naar Soest blijven de Beijers de Beetzlaan in Soest al meer dan 100 jaar trouw. ■

Wilhelmus Jacobus Beijer met paard en wagen, locatie Beetzlaan, collectie familie Beijer.

Uit de bladen (4)

De Historische vereniging Soest / Soesterberg heeft met een aantal andere historische kringen en organisaties in de regio een ruilabonnement van hun periodiek. Soms komen daarin Soest of (oud) Soesters tevoorschijn. De artikelen worden in deze rubriek alleen even belicht. Voor inzage van de oorspronkelijke verhalen bent u welkom op de 2de donderdagavond van de maand in Museum Oud Soest.

Door Ton Hartman

Jaarboek Flehite 2013

In het historisch jaarboek van de Oudheidkundige Vereniging Flehite voor Amersfoort en omstreken een tweetal artikelen die ook voor Soest van belang zijn. Het eerste artikel gaat over de inval van de Franse troepen in 1795 in het Eemland en de daaraan voorafgaande organisatie van de verdediging van de Grebbelinie. Er werden door de bondgenoten van Stadhouder Willem V verschillende troepen in de regio gelegerd. Soest en met name "De Birk", werd 'overvallen' met de Jagers van York. Deze Engelse cavalerie-eenheid zal natuurlijk ook zijn paarden meegebracht hebben en het geheel moest van voedsel voorzien worden. Naderhand werden ze afgelost door de Huzaren van Salm-Kirburg, een Hessische legereenheid. Tot gevechtshandelingen is het niet gekomen in Eemland. Zoals iedereen uit de geschiedenisboeken geleerd kan hebben trokken de Franse legers ongehinderd over de bevroren grote rivieren. Overigens bevinden zich in het 'oud-archief' van het gerecht Soest nog meer documenten over deze schadelijke periode voor de inwoners van Soest.

Het tweede artikel betreft het archeologisch jaaroverzicht 2012. Wat betreft Soest is de locatie Kerkpad ZZ 5 onderzocht. Tot voor kort stond daar een bijzonder, rietgedekt, houten gebouw. Door sommigen werd het omschreven als schaapskooi, maar het had ook wat kenmerken van een vroeger gebruik als koetshuis. Dit zou dan goed passen bij een wat groter bakstenen huis dat er vroeger gestaan moet hebben. Het huis was ongeveer 14 bij 8 meter vloeroppervlak en het baksteenformaat was 21,5 x 11 x 4 cm, de gebruikelijke maat in de 18de en 19de eeuw. Opmerkelijk is nog dat er relictten gevonden zijn van een sloot en hekwerk ten noorden van het huis, dat al in de 18de eeuw in onbruik is geraakt. Wie zou dat huis bewoond hebben, vlak bij de Rooms-Katholieke kerk?

De Bewaarsman van de Historische Kring Hoogland

In het decembernummer een reactie op een eerdere uitgave van dat blad waarin 'onze' Joop Piekema verhaalt over "Het pontje van Zwarte Willem". ►

Dit verhaal – enigszins gewijzigd – is al eerder gepubliceerd in dit periodiek in de zomer van 2008. In die tijd toepasselijk want de “Malebrug” (beter bekend als de fietsbrug over de Eem) werd toen gerealiseerd en geopend. De reageerder Jaap Voorburg was een Hooglandse buurtbewoner die wel een geheel nieuw gegeven aankaartte. Op het eind van de Tweede wereldoorlog, toen de Duitsers de Grebbelinie weer in gebruik namen, was er ter hoogte van de huidige fietsbrug een op olietonnen drijvende voetbrug geconstrueerd. Dat zou dan de eerste en enige vaste oeververbinding tussen Hoogland en Soest geweest zijn! ■

Tentoonstelling 200 jaar Koninkrijk der Nederlanden

Foto Hans Kruiswijk, een impressie van de opening met op de voorgrond de dubbelgangers van Koning Willem II en zijn eega, met daarnaast onze nieuwe burgemeester R. Metz en wethouder R. Coppes

Onder grote belangstelling werd op vrijdag 29 november 2013 de tentoonstelling geopend over 200 jaar koninkrijk in Museum Oud Soest. Helaas waren de weersomstandigheden minder fraai en was de glorieuze aankomst van Koning Willem II en zijn Anna Paulowna een beetje verregend. Zij waren niet de enige die ter decoratie historische kledij aanhadden, bijna alle soorten waren vertegenwoordigd.

De tentoonstelling bevat veel portretten van de Oranjes, er was door sommige de wens geuit dat ook het portret van de toenmalige Koningin Beatrix, geschilderd door Ans Markus, maar nu overbodig en dus verwijderd uit de raadszaal van het gemeentehuis, ook een plekje in het Museum zou krijgen.

De expositie wordt warm aanbevolen en is voor de leden van de Historische Vereniging Soest – Soesterberg gratis te bezoeken. ■

De leden van de Historische Vereniging Soest - Soesterberg werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen.

Voor nadere informatie kunt U met de contactpersonen overleggen, te weten:

Wergroep:

Genealogie	: Wim Routers,	routers@xmsnet.nl	035-6010169
Mondelinge geschiedenis	: Wim de Kam,	wpdekam@ziggo.nl	035-5880048
Contact Gemeentelijke Monumentencommissie	: Frans Stokhof de Jong,	stokhofdejong@planet.nl	035-6090833
Evenementen commissie	: Hanneke Roskam	hanneke@roskam.nu	035-6018750
Contact Museum Oud Soest	: Cees Vos	ceesjvos@casema.nl	035-6021008

De contributie per jaar	: € 20,00 voor leden in Nederland
	€ 25,00 voor leden in het buitenland
	€ 35,00 voor het bedrijfsleven

Betaling contributie
op rekeningnummer 3599.02.235

Losse oude nummers	: Verkrijgbaar bij het redactieadres
	Leden € 2,50
	Niet leden € 5.00

Redactiecommissie	: Dick van Fulpen, Ton Hartman, Piet van Elteren	
Redactie-adres	: Ton Hartman, Birkstraat 109, 3768 HD Soest	035-7851770
	ton.hartman@telfort.nl	

Homepage	: www.hvsoest.nl
----------	--

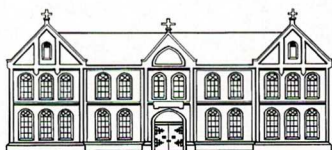
Layout	: Menno Zweers
Omslag	: Wim Routers - Menno Zweers

Grafische verzorging	: Drukkerij PRACTICUM Soest
----------------------	-----------------------------

Foto achterzijde; Fotograaf onbekend, De Batenburg ten tijde van het oude politiebureau met de verlichte kerstboom.

Volgende editie verschijnt half maart 2014
Zie www.hvsoest.nl voor meer informatie

HISTORISCHE VERENIGING
SOEST/SOESTERBERG

Historische vereniging
Soest/Soesterberg
www.hvsoest.nl
Steenhoffstraat 46
3764 BM Soest

PRACTICUM
www.practicum.nl